

ชาวไทยยวนที่เส้าไห้ ทำอะไรช่วงสงกรานต์?

ดวงหทัย ลือตั้ง

อาจารย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

292008

อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี มีพี่น้องชาวไทยยวนอาศัยอยู่มาก ชาวไทยยวนกลุ่มนี้เดิมมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่เมืองเชียงแสน ได้อพยพมาตั้งแต่ พ.ศ. 2347 รัชสมัยองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวไทยยวนที่อพยพมาจากเชียงแสน ในครั้งนั้นได้นำวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ตามแบบไทยยวนทางล้านนาติดตัวมาด้วย บางอย่างได้สืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ เช่น ภาษาพูดที่คล้ายคลึงกับทางล้านนา และประเพณีที่ปฏิบัติในรอบปีที่มีการพยายามรักษาโดยปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย เช่น ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีถวายสลากภัต

เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์ ชาวไทยยวนนิยมทำกิจกรรม 3 ประการ คือ ทำบุญ แทนคุณและเล่นสนุก (พิเนตร น้อยพุดธา, 2542: 2751-2752)

ทำบุญ ชาวบ้านจะนำอาหารไปตักบาตรทำบุญที่วัดทุกเช้าทุกวันจนสิ้นวันสงกรานต์ ก่อนวันสงกรานต์พระจะมีการขนทรายเข้าวัดและก่อพระเจดีย์ทรายตามความเชื่อว่าทรายจะติดเท้า ผู้ที่เข้า-ออกวัด เมื่อถึงวันปีใหม่นี้จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะนำทรายกลับมาคืนวัด อีกทั้งยังทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับอานิสงส์ผลบุญอย่างมาก หลังจากวันก่อพระเจดีย์ทรายแล้ว วันสุดท้ายของงานจะมีการสงฆ์น้ำพระ ทั้งพระพุทธรูปองค์พระประธาน พระพุทธรูปอื่นๆในวัด รวมทั้งพระสงฆ์ โดยญาติโยมจะนิมนต์พระภิกษุและสามเณรมานั่งเรียงกันแล้วเข้าแถวสงฆ์น้ำท่านเมื่อเสร็จแล้วพระสงฆ์จะเปลี่ยนผ้าครองใหม่ลงมาที่ศาลาการเปรียญ ชาวบ้านจะไปรวมตัวกันเพื่อทำพิธีขอขมาพระรัตนตรัยที่อาจได้ล่วงเกินทั้งทางกาย วาจา ใจ เรียกว่า “เวนขันแก้วหรือถวายขันแก้ว”

แหนคุณ ชาวบ้านจะพาลูกหลานนำอาหาร ของใช้ต่างๆ รวมทั้งเสื้อผ้า ไปมอบแก่บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่หรือญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยความเคารพอย่างการ

ถวายให้แก่พระสงฆ์ ซึ่งทางภาคเหนือเรียกการทำบุญเช่นนี้ว่า ทานขันเข้าคนเฒ่าคนแก่ (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2542: 3838) มีการรดน้ำคำหัวหรือการคารวะกราบไหว้ผู้อาวุโส ขอขมาและขอพรจากท่านอีกทั้งบางบ้านอาจมีการนิมนต์พระมาสวดบังสุกุลอุชิบรรพบุรุษของตนอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมี “การทานขันข้าว” ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ทานขันข้าว” การทานขันข้าวนี้คือการทำทานแต่ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยนำอาหารคาวหวานใส่สำหรับ มีน้ำ 1 แก้ว หมากพลู บุหรี่ ประเคนแด่พระสงฆ์ บอกท่านว่าต้องการอุทิศบุญนี้ไปให้แก่ผู้ใด พระสงฆ์ที่สามารถเทศน์สำเนียงยวนหรือทำนองเทศน์แบบล้านนาได้ จะกรวดน้ำและกล่าวคำอุทิศเป็นภาษา ยวนหรือภาษาล้านนาตามความประสงค์ของชาวบ้านเป็นถ้อยคำที่ไพเราะยิ่งนัก

พิเนตร น้อยพุดธา (โรงเรียนเส้าไห้ “วิมลวิทยานุกูล”, 2528: 155-156) ให้ความเห็นว่า ชาวไทยยวนพึงพอใจเมื่อได้ยินชื่อญาติของตนชัดๆ เหมือนดังว่าผู้นั้นมารับทาน ของตนจริงๆ แม้กระทั่งคนลาวและคนจีนที่อาศัยบริเวณหมู่บ้านของชาวไทยยวนในพื้นที่อำเภอเส้าไห้ก็มาร่วมทำบุญทานขันข้าวไปหาญาติที่ล่วงลับตามแบบคนยวน

ปัจจุบันนอกจากแต่ละครอบครัวจะทำบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับและรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ของตนแล้ว หน่วยงานวัฒนธรรมของตำบลต่างๆ ยังจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุแบบไทยวน โดยเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ทุกคนในชุมชนมาร่วมให้พรแก่ลูกหลานที่วัดในชุมชน และคนในชุมชนร่วมกันรดน้ำดำหัวมอบอาหารและเสื้อผ้าแก่ผู้สูงอายุในชุมชนโดยส่วนใหญ่ จะจัดกิจกรรมดังกล่าวในวันที่ 13 เมษายนของทุกปีตามที่ราชการกำหนดให้เป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ นับว่าเป็นกิจกรรมอันดีที่ช่วยเสริมสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุในชุมชน และยังเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนในเรื่องความกตัญญู อีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากการทำบุญและแทนคุณตามประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแล้ว อีกกิจกรรมหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ในประเพณีสงกรานต์ก็คือ **เล่นสนุก** สมัยก่อนชาวไทยวนนิยมเล่นรำวงกันที่วัดในช่วงกลางวัน โดยตีกลองรำมะนาเสียงดังกระหึ่มหนุ่มสาวจะเล่นรำวงกันสนุกสนาน ตกเย็นก็จะนัดเล่นรวมกันที่บ้านใดบ้านหนึ่งโดยหาพื้นมาตีไฟให้สว่าง อาจเล่นรำวงหรือเล่นเข้านางแมว นางกระดิ่ง นางหมอน จนตึกจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน รุ่งเช้าสายๆ ก็พบกันที่ลานวัดอีก (โรงเรียนเส้าให้ "วิมลวิทยานุกูล", 2528: 156) ปัจจุบันการเล่นสงกรานต์นิยมเล่นกันในวันสงกรานต์เพียงวันเดียว ส่วนความสนุกของเด็กๆ และหนุ่มสาวเห็นจะไม่พ้นการเที่ยวเล่นและการเล่นสาดน้ำกันในตัวเมือง

ในช่วงเทศกาลสงกรานต์นี้ นอกจากชาวไทยวนจะสืบทอดประเพณีปฏิบัติต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอีกประเพณีหนึ่งที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านปรับเปลี่ยนเลื่อนไหลให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและชุมชนปัจจุบัน นั่นคือประเพณีถวายสลากภัต

ประเพณีถวายสลากภัตหรือเรียกว่า "กินข้าวสลาก" หรือ "दानก้วยสลาก" เป็นประเพณีของชาวล้านนาที่สืบทอดกันมายาวนาน ตามประเพณีเดิมของล้านนานิยมจัดในช่วงกลางพรรษาถึงใกล้ออกพรรษา เนื่องจากเป็นช่วงที่ข้าวบ้านเริ่มว่างจากการทำนาและผลไม้กำลังสุก แต่ชุมชนไทยวนแห่งนี้ได้งดเว้นการจัดงานประเพณีดังกล่าวมาระยะหนึ่ง เนื่องจากเป็นงานบุญที่ต้องใช้ทุนทรัพย์และเมื่อจัดงานก็มักมีเรื่องชกต่อยกัน จนเมื่อมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยวนขึ้นมา จึงได้กลับมาจัดประเพณีถวายสลากภัตอีกครั้งหนึ่ง น่าสนใจว่าการจัดประเพณีถวายสลากภัตในปัจจุบันนี้นิยมอาศัยช่วงเวลาแห่งเทศกาลสงกรานต์ที่ลูกหลานญาติพี่น้องอยู่กันพร้อมหน้าดำเนินประเพณีดังกล่าว

ในอดีตงานจะเริ่มเมื่อทางวัดตกลงกำหนดวันถวายสลาก จึงประกาศรับสมัครเจ้าภาพ เมื่อรู้จำนวนเจ้าภาพแน่นอนแล้ว จึงนิมนต์พระสงฆ์ทั้งในวัดและต่างวัดให้ครบตามจำนวนสลากภัตที่มีเจ้าภาพปรับไว้ เจ้าภาพจะเตรียมทำกระดาษโดยเอาไม้ไผ่มาสานเป็นกระดาษกลมหลายเฉลว มีกระดาษประดับสวยงาม นับเป็นการแสดงฝีมือด้านการจักสานของชายชาวไทยวนในอดีต ภายในกระดาษมีของกินของใช้เจ้าภาพที่มีทรัพย์มากและมีฝีมือจะทำกระดาษของตนให้สวยงาม โดยปักไม้กลางกระดาษ ตกแต่งให้เป็นช่อขึ้นสวยงาม

เมื่อถึงวันงานก็นำกระดาษเหล่านี้ไปตั้งในบริเวณที่วัดเตรียมไว้ เจ้าภาพขึ้นไปบนศาลา พระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนามากก็จะนั่งบนอาสนสงฆ์ มีเทศน์อาณิสสงส์สลากภัต สมัยก่อนนิยมเอาเด็กที่อ่านหนังสือวนออกหัดเทศน์แล้วบวชเณร

เทศน์วันนี้ เทศน์จบบายก็สึก เมื่อเทศน์จบก็จะกล่าว คำถวาย สลากภัต ให้พระสงฆ์จับสลากแล้วก็จอนุโมทนา จากนั้นก็ ลงจากศาลามารับประเคนสลากภัตที่จับสลากได้ บรรดาศิษย์ ที่ติดตามพระสงฆ์มาจะช่วยขนกลับยังวัดของตนแบบเดียวกับ การ “ตานก๋วยสลาก” ของทางล้านนา แต่จุดเด่นของงาน สลากภัตของชาวไทยยวนที่นี้ อยู่ที่ฝีมือ ในการตกแต่งประดับ ประดาต้นสลากภัตของตนให้สวยงาม เป็นการประกวดกัน ไปในตัว (พิเศษ จันทน์, 2546: 75)

ปัจจุบันงานบุญสลากภัตของชาวไทยยวนนั้น ถือเป็น ประเพณีการถวายสลากภัตแก่วัดหรือมีลักษณะคล้ายการ ทอดผ้าป่า (ไสวตรี ณ ถลาง และ สุดารัตน์ รอดบุญสง, 2552: 112) ในสลากภัตจะมีอัฐบริวารที่จะใช้ถวายพระสงฆ์ครบทุก อย่างดังเช่นในอดีต มีการประกวดความสวยงามสูงใหญ่ของ ต้นสลากภัต นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมขบวนแห่ที่ สวยงาม ดังเช่น “งานประเพณีสงกรานต์ย้อนตำนานไท-ยวน สระบุรี” ที่จัดขึ้นเมื่อ 22 เมษายน 2555 ณ วัดพระยาทศ อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสระบุรี ในงานมีขบวนแห่สลากภัตที่ สวยงามมีพิธีรดน้ำดำหัว ขอขมาและขอพรจากผู้สูงอายุ การประกวดแม่อยู่ไทยยวน รวมทั้งการรับประทานอาหารค่ำ และการแสดงวัฒนธรรมบนเวที เป็นต้น ในงานนี้ชาวไทยยวน ทุกหมู่บ้านมาร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง ถือเป็นงานรวมพี่น้อง ไทยยวนต่างถิ่น นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวร่วมชมขบวนแห่ สลากภัตจำนวนมาก นับว่านอกจากจะสืบสานประเพณีปฏิบัติ ของกลุ่มชน ยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไทยยวน และส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนไปในคราวเดียวกัน

ชาวไทยยวนถือว่าการทำบุญสลากภัตเป็นการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการพบปะ พี่น้องไทยยวนที่กระจายไปอยู่อาศัยหรือทำงานในต่างถิ่นให้ ได้มารวมตัวกันในงานนี้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้การ

จัดประเพณีสลากภัต ปรับเปลี่ยนมาจัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์ อันเป็นช่วงเวลาแห่งการสร้างบุญและรำลึกถึงครอบครัว ญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณ อีกทั้งยังเป็นช่วงที่ผู้คนได้มีวันหยุด จากการทำงานเพื่อกลับไปสู่อ้อมกอดบ้านเกิดด้วย

ชาวไทยยวนที่อำเภอกงไกรลาศให้แม้จะอพยพมาอาศัยใน เขตภาคกลางร่วมสองร้อยปี แต่ยังคงรักษาระบบนิเวศปฏิบัติ ตามประเพณีเดิมของตน แม้ประเพณีบางอย่างจะลดบทบาท หรือหมดความสำคัญไปบ้าง เช่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ทั้งการบวช การแต่งงาน และงานศพ ที่เปลี่ยนเป็นแบบ ภาคกลางเกือบทั้งหมด แต่ประเพณีอีกหลายอย่างก็มีการ พยายามรักษาสืบทอดโดยปรับเปลี่ยนเล็กน้อยให้สอดคล้อง กับสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญ แทนคุณ และเล่นสนุกใน ประเพณีสงกรานต์ และการทำบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับ การทำ สลากภัต และการร่วมขบวนแห่ในประเพณีถวายสลากภัต สิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวเนื่องกับการดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณี ของชุมชน การสืบทอดพระพุทธศาสนา การแสดงความกตัญญู ต่อผู้มีพระคุณ และการรวบรวมความรักความสามัคคี ของพี่น้องในชุมชน เพื่อให้ “ความเป็นไทยยวน” ดำรงอยู่ อย่างยั่งยืนท่ามกลางพื้นที่วัฒนธรรมภาคกลางได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ธวัชรรัตน์ แดงเจริญ. 2555. “ประเพณีสงกรานต์ย้อนตำนานไท-ยวน สระบุรี ณ วัดพระยาทอ อ.เสาไห้ จ.สระบุรี”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://pr.prd.go.th/saraburi/ewt_news.php?nid=1260&filename=index (3 มีนาคม 2557).
- พิเนตร น้อยพุทธา. 2542. **ไทยยวนในจังหวัดสระบุรี: สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 6 2740-2753**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- พิเศษ จันทน์. 2546. **พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นชาวไทยยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โรงเรียนเสาไห้ “วิมลวิทยานุกูล”. 2528. **วัฒนธรรมคนยวนเสาไห้**. สระบุรี: โรงเรียนเสาไห้ “วิมลวิทยานุกูล”.
- โสวัตร ธิ กลาง และ สุดารัตน์ รอดบุญสง. 2551. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของจังหวัดสระบุรี**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. 2542. **ปีใหม่: สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 8**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- <http://www.m-culture.in.th/album/143457/ประเพณีถวายสลากภัต>
- <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=kookkies&month=23-04-2012&group=5&gblog=9>

